

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО; ТРУДОВЕ ПРАВО; ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО

УДК 347.23

А. Ю. Бабаскін, канд. юрид. наук, старший науковий співробітник
відділу проблем цивільного, трудового та підприємницького права
Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України
вул. Трьохсвятительська, 4, Київ, 01601, Україна

**ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ
ДО-ДОГОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ СПОЖИВАЧУ ЗА ЗАКОНОМ
УКРАЇНИ «ПРО СПОЖИВЧЕ КРЕДИТУВАННЯ»**

В статті автором розглянуті проблеми правового регулювання обов'язку кредитодавця щодо надання споживачу за договором про споживчий кредит до-договірної/до-контрактної інформації. Зазначені проблеми розглянуті автором за допомогою дослідження норм Закону України «Про споживче кредитування» та Директиви Європейського парламенту та Ради Європейського союзу 2008/48/ЄС від 23 квітня 2008 року «Про кредитні угоди для споживачів та про скасування Директиви Ради 87/102ЄС», норми якої були імплементовані національним законодавцем до вищевказаного закону. На підставі проведеного дослідження автором були сформульовані пропозиції щодо вдосконалення вітчизняного законодавства.

Ключові слова: споживчий кредит, договір про споживчий кредит, кредитодавець, споживач, до-договірна інформація.

Постановка проблеми. Одним із обов'язків кредитодавця у сфері споживчого кредитування є обов'язок щодо надання споживачу до-договірної/до-контрактної інформації. Встановлення законом такого обов'язку кредитодавця обумовлено тим, що потенційні сторони договору про споживчий кредит мають у різних обсягах інформацію, яка має значення для укладення договору. Інформаційна перевага кредитодавця, як фінансової установи, яка є розробником кредитного продукту забезпечує останньому суттєві переваги, що посилюють його позиції при укладенні договору з споживачем. Відповідно з цим імперативні вимоги закону щодо надання споживачеві до-контрактної інформації спрямовані на хоча б часткове згладжування вищевказаної інформаційної асиметрії.

На думку німецького дослідника К. Лауе ціллю введення в законодавство про захист прав споживачів норм про надання кредитодавцем до-контрактної інформації споживачу є те, що споживач повинен прийняти усвідомлене рішення щодо укладення договору про споживчий кредит лише після того, як кредитодавець надасть йому всю необхідну інформацію [1]. Зазначений аспект має суттєве значення для споживачів не тільки в країнах – членах ЄС.

Зрозуміло, що неналежна обізнаність споживача з умовами споживчого кредиту унеможливило точний розрахунок останнім своїх фінансових можливостей та збільшує ризики неповернення кредиту. Останнє, в свою чергу, на думку Л. В. Торубка негативно позначається і на фінансовому стані кредитодавця та його вкладників [2, с. 227–230].

В Директиві Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу 2008/48/ЄС від 23 квітня 2008 року «Про кредитні угоди для споживачів та про скасування Директиви Ради 87/102ЄС» [3] (надалі Директива 2008/48/ЄС), норми якої були імплементовані до Закону України «Про споживче кредитування», вимоги щодо до-контрактної інформації зосереджені в статтях 5, 6 вказаної Директиви. При цьому, якщо перелік до-контрактної інформації зазначеної в статті 5 Директиви 2008/48/ЄС є загальним та універсальним, то перелік до-контрактної інформації зосереджений в статті 6 Директиви є спеціальним та спрощеним, який підлягає застосуванню стосовно

окремих видів споживчого кредиту (наприклад, договорів овердрафту та для окремих специфічних кредитних угод). В свою чергу питання щодо форми надання споживачеві до-контрактної інформації у Директиві 2008/48/ЄС у стандартизованому вигляді вирішено у вигляді Додатках II та III до вказаної Директиви. Зазначені документи є стандартизованими для того, щоб споживач при ознайомленні з ним мав змогу отримати інформацію про споживчий кредит відрізнити кредитодавців в однаковій формі, щоб така інформація могла бути легко порівняна споживачем.

В чинному законодавстві України вимоги до до-контрактної інформації встановлено в статті 9 Закону України «Про споживче кредитування» [4]. Згідно останньої до укладення договору про споживчий кредит кредитодавець або кредитний посередник, якщо споживач звернувся до нього, до укладення договору про споживчий кредит надає споживачу інформацію, необхідну для порівняння різних пропозицій кредитодавця з метою прийняття ним обґрунтованого рішення про укладення відповідного договору, в тому числі з урахуванням обрання певного типу кредиту. Якщо вимоги до змісту до-контрактної інформації встановлені у частині 3 статті 9 Закону України «Про споживче кредитування», вимоги до форми її надання споживачів встановлені в частині 2 статті 9 вказаного Закону та Додатку № 1 до нього «Паспорт споживчого кредиту. Інформація, яка надається споживачу до укладення договору про споживчий кредит (Стандартизована форма)». Крім того, кредитодавець або кредитний посередник, якщо споживач звернувся до нього, на вимогу споживача кредитодавець зобов'язаний надати йому копію проекту договору про споживчий кредит, а кредитодавець також зобов'язаний до укладення договору про споживчий кредит надати на вимогу споживача йому пояснення з метою забезпечення можливості оцінити, чи адаптовано договір до його потреб та фінансового стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До науковців, які досліджували проблеми правового регулювання споживчого кредиту можна віднести І. А. Безклубого, О. О. Вішневського, В. В. Вітрянського, С. С. Демченко, Л. Г. Єфімову, О. Я. Курбатов, К. Лаує, С. М. Лепех, Л. П. Оплячко, В. Я. Погребняк, І. С. Сарнакова, Є. О. Суханова, С. К. Соломіна та багато інших. Однак, більшість наукових досліджень з цього приводу проводилася вітчизняними авторами на підставі аналізу норм Закону України «Про захист прав споживачів» [5] або проекту Закону України «Про споживче кредитування» від 23.03.2015 р. № 2455 [6]. В той же час набрання чинності Закону України «Про споживче кредитування» (10.06.2017 р.) вимагає від науковців дослідження норм вказаного Закону, що обумовлює потребу у активізації наукових досліджень, зокрема, з питань щодо надання споживачу до-договірної інформації.

Метою статті є дослідження норм Закону України «Про споживче кредитування» щодо надання споживачу до-договірної, проведення аналізу відповідних норм Директиви 2008/48/ЄС та законодавчих актів іноземних країн з приводу надання споживачу до-договірної/до-контрактної інформації, та формулювання пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства України.

Виклад основного змісту. Згідно закону до-контрактна інформація має бути надана споживачу до моменту укладення договору споживчого кредиту, а споживач має можливість попередньо ознайомитись та оцінити надані йому різні пропозиції кредитодавця. При цьому Закон не містить заборон щодо укладення договору споживчого кредиту безпосередньо після ознайомлення споживача з до-контрактною інформацією, коли дата отримання такої інформації та дата укладення договору співпадають. В той же час, у випадках коли споживчий кредит є значним за розміром, між датою надання споживачу «до-контрактної інформації» та датою укладення договору може пройти певний час, протягом якого споживач ознайомлюється та аналізує вищевказану інформацію, за потребою знайомиться і з проектом договору споживчого кредиту, що був наданий кредитодавцем (кредитним посередником) на вимогу споживача. Зазначений строк може бути тривалим з різних причин (хвороба, відпустка, відрадження спо-

живача, час на отримання споживачем консультацій від незалежних фахівців у сфері права та фінансів). Отже, якщо споживач витратить багато часу для ознайомлення з паспортом споживчого кредиту та/або проектом договору про споживчий кредит, це може призвести до того, що протягом цього часу умови надання споживчих кредитів кредитодавця, як і проект договору про споживчий кредит можуть бути змінені кредитодавцем. При цьому слід розуміти, що в такому випадку банк буде зобов'язаний при повторному зверненні споживача надати йому оновлений паспорт споживчого кредиту та/або проект договору про споживчий кредит, та вже не буде пов'язаний з споживачем умовами раніше наданого паспорту споживчого кредиту чи проектом договору.

Говорячи про до-контрактну інформацію треба зазначити, що така інформація є: а) безоплатною; б) стандартизованою; в) такою, що надається у письмовій формі (у паперовому вигляді або в електронному вигляді з накладенням електронних підписів, електронних цифрових підписів, інших аналогів власноручних підписів (печаток) сторін у порядку, визначеному законодавством); г) її надання споживачеві підлягає фіксації – щодо дати її надання та терміну її актуальності. Зазначена стандартна інформація за формою та змістом спрямована на те, що б надати можливість споживачеві отримати комплексну інформацію про споживчий кредит від одного або кількох кредитодавців в однаковій формі, що має полегшити споживачеві можливість порівняння та аналізу такої інформації. Зазначене в свою чергу обумовлено тим, що надання вказаної інформації полягає не просто в інформації про істотні умови договору, що планується укласти, а в тому щоб споживач мав змогу порівняти різні пропозиції кредитної послуги, в якій він є зацікавленим.

При цьому кредитодавець визнається таким, що виконав вимоги щодо надання споживачу інформації до укладання договору про споживчий кредит якщо така інформація відповідає вищевказаним вимогам Закону. Як виняток із загального правила, у разі укладення за бажанням споживача договору про споживчий кредит з використанням дистанційних каналів комунікації до-контрактна інформація на паперовому чи іншому носії інформації тривалого використання надається споживачу за його зверненням після укладення договору про споживчий кредит.

Зміст до-контрактної інформації визначається частиною 3 статті 9 Закону України «Про споживче кредитування» (загалом 12 позицій). При цьому інформація про платежі обов'язково має включати базу розрахунку платежів (суму, на підставі якої робиться відповідний розрахунок, зокрема суму наданого кредиту, суму непогашеного кредиту тощо). Аналізуючи зміст до-контрактної інформації можна зробити висновок, що до її складу входить не тільки інформація щодо особи кредитодавця та його відокремлені підрозділи, а й інформація щодо особи кредитного посередника, якщо споживчий кредит надається за його участі. Зазначене впливає із пункту 11 статті 9 Закону України «Про споживче кредитування» та змісту пункту 2 Додатку № 1 до нього. Відповідно з цим в паспорті споживчого кредиту має міститись – найменування кредитного посередника, його місцезнаходження, номер контактний телефону, адреса електронної пошти, адреса офіційного веб-сайту за наявності, та норм частини 4 статті 6 Закону України «Про споживче кредитування», які визначають обов'язок кредитного посередника щодо надання споживачеві інформації про його особу та послуги. На наш погляд, обсяг інформації щодо особи кредитного посередника в Додатку № 1 до Закону України «Про споживче кредитування» є недостатнім. Як зазначено в Додатку II «Стандартна інформація про споживчий кредит» до Директиви 2008/48/ЄС стосовно особи кредитора та кредитного посередника наводиться ідентифікаційна інформація. Якщо стосовно кредитодавця (фінансова установа) така інформація, зокрема, полягає в реквізитах ліцензії та/або свідоцтва про внесення кредитодавця до Державного реєстру банків чи до відповідного Державного реєстру фінансових установ, для кредитного посередника (яким, зокрема, може бути юридична особа або фізична особа – підприємець) така інформація може полягати у реєстраційних даних такої особи. Відповідно з цим вважає-

мо, що для належної ідентифікації особи кредитного посередника, який є юридичною особою або фізичною особою – підприємцем в паспорті споживчого кредиту має бути зазначені дані про державну реєстрацію кредитного посередника, вид кредитного посередника (кредитний брокер, кредитний агент), а стосовно кредитних посередників, що співпрацюють з банками, також дані про внесення останніх до переліку кредитних посередників, що ведеться Національним банком України [7].

Згідно частини 2 статті 14 Закону України «Про споживче кредитування» визначення кредитодавцем можливості укладення договору про споживчий кредит здійснюється, зокрема, на підставі відповідного запиту (заяви) споживача. Регулюючи відносини щодо до-контрактної інформації Закон України «Про споживче кредитування» надає споживачеві право на безкоштовне отримання копії проекту кредитної угоди (ч. 9 ст. 9 Закону України «Про споживче кредитування»). Зазначена норма запозичена українським законодавцем з положень пункту 4 статті 5 Директиви 2008/48/ЄС. Потреба в отриманні проекту кредитної угоди обумовлена тим, що не кожний споживач має змогу негайно ознайомитись з умовами проекту договору про споживчий кредит та проаналізувати їх, як з огляду на їх складність, так і на обсяг відповідного документу. Отримання споживачем проекту договору про споживчий кредит надає останньому змогу не тільки ретельно особисто ознайомитись з вказаним документом, а й за потребою отримати необхідні консультації та поради з боку третіх незацікавлених осіб (юристи, економісти тощо). Таким чином, споживач має право на отримання проекту договору про споживчий кредит, але кредитодавець має право відмовити споживачеві у цьому, якщо на момент отримання запиту кредитодавець має підстави не продовжувати або не бажає продовжувати процес укладення договору про споживчий кредит із споживачем. Зазначимо також те, що норми Закону України «Про споживче кредитування» не передбачають належної формалізації вказаної процедури, що слід розглядати як недолік Закону, з огляду на правові наслідки, передбачені частиною 12 статті 9 Закону України «Про споживче кредитування».

Якщо співставити вимоги до змісту до-контрактної інформації, що встановлені статтею 9 Закону України «Про споживче кредитування» та статтями 5, 6 Директиви 2008/48/ЄС можна дійти наступних висновків. Норми статті 9 Закону України «Про споживче кредитування» свідчать про імплементацію більшості норм статті 5, 6 Директиви 2008/48/ЄС, з урахуванням специфіки визначення термінів «споживчий кредит», «споживач», «кредитодавець» у Законі України «Про споживче кредитування» та сфери дії вказаного Закону. Слід однак зосередитись на певних відмінностях вказаних актів.

Одним з питань, яке привертає увагу є відсутність в статті 9 Закону України «Про споживче кредитування» норм щодо надання певної частини до-контрактної інформації шляхом надання репрезентативного прикладу. Як відомо, пункт 19 Преамбули Директиви 2008/48/ЄС передбачає, що оскільки річна відсоткова ставка виплат може на стадії до-контрактної інформації бути вказана лише у прикладі, такий приклад, має бути репрезентативним. Зазначена у прикладі річна відсоткова ставка повинна відповідати, наприклад, середній тривалості та загальній сумі кредиту, наданого за типом кредитної угоди про яку йдеться, та за доцільності придбаним товарам. При визначенні репрезентативного прикладу повинна братися до уваги частота певних типів кредитних угод на окремому ринку. Зазначені вимоги щодо річної відсоткової ставки знайшли своє місце і у розділі 3 Стандартної Європейської інформації про споживчий кредит (Додаток II) та розділу 3 Європейської інформації про споживчий кредит для овердрафту, споживчих кредитів, що пропонуються окремими кредитними установами, конвертації боргу (Додаток III) до Директиви 2008/48/ЄС. Внаслідок імплементації норм Директиви 2008/48/ЄС норми щодо репрезентативності прикладу отримали поширення в законодавстві країн членів – ЄС. Прикладом, цього є стаття 247а ГЦУ Німеччини [8]. Говорячи про доведення до-контрактної інформації у вигляді репрезентативного прикладу треба зазначити, що такі вимоги притаманні не тільки законодавству ЄС,

2008/48/ЄС, в силу норм частини 11 статті 9 Закону України «Про споживче кредитування» обов'язки щодо надання пояснень споживачу в Україні не розповсюджуються на кредитних посередників. Зазначене не суперечить нормам статті 6 Директиви 2008/48/ЄС, оскільки останні надають країнам – членам права визначати особу, яка надає такі пояснення. Вказаним законодавство України відрізняється від законодавства багатьох європейських країн, яке передбачає не тільки надання пояснень споживачу працівниками кредитного посередника, а й встановлює вимоги до їх змісту, та вимоги щодо рівня фахової підготовки працівників кредиторів та кредитного посередника. Зокрема, згідно законодавства Франції такі працівники мають звертати увагу позичальника на основні характеристики пропонованих кредитних асигнувань або асигнувань і наслідки, які можуть мати такі асигнування на його фінансове становище, в тому числі в разі невиконання зобов'язань. Така інформація надається, коли це необхідно, на основі переваг, виражених позичальником. Особи, відповідальні за надання позичальнику пояснень пропонованого проходять підготовку з розподілу споживчого кредиту та запобігання надмірної заборгованості. Роботодавець цих осіб надає в цілях перевірки свідоцтво про професійну підготовку, передбачену трудовим законодавством, складений одним з кредиторів, чії кредити пропонуються в місці продажу або зареєстрованою організацією з навчання. Законодавством встановлюються мінімальні вимоги для такого навчання (ст. L311-8 Споживчого кодексу Франції) [11]. Слід також зазначити, що на відміну від норм, що регулюють надання споживачеві проекту договору про споживчий кредит, відносно надання пояснень споживачу закон прямо не передбачає права кредитодавця відмовити в їх наданні. Зрозуміло, що надання таких пояснень вимагає витрачання робочого часу працівників кредиторів, та має своїм наслідком збільшення адміністративних витрат останнього. На наш погляд, кредиторів слід надати таке право, у разі, якщо на момент отримання відповідної вимоги споживача кредитор має підстави не продовжувати або не бажає продовжувати процес укладення договору про споживчий кредит із споживачем.

Висновки. Норми статті 9 Закону України «Про споживче кредитування» та Додатку №1 до нього в цілому відповідають положенням Директиви Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу 2008/48/ЄС від 23 квітня 2008 року «Про кредитні угоди для споживачів та про скасування Директиви Ради 87/102/ЄС». В той же час окремі норми вказаного Закону потребують вдосконалення. 1. Обсяг інформації щодо особи кредитного посередника в Додатку №1 до Закону України «Про споживче кредитування» пропонується доповнити інформацією щодо даних державної реєстрації кредитного посередника, та виду кредитного посередника (кредитний брокер, кредитний агент), а стосовно кредитного посередника, що співпрацюють з банками, також інформацією про внесення його до переліку кредитних посередників, що ведеться Національним банком України. 2. В цілях формалізації процедури надання споживачу проекту договору про споживчий кредит, пропонується встановити в статті 9 Закону України «Про споживче кредитування» норми, які: а) конкретизують форму вимоги споживача (письмова, усна тощо) щодо надання проекту договору та встановлюють порядок її фіксації кредитотримувачем; б) встановлюють порядок фіксації надання споживачу проекту договору про споживчий кредит. 3. Пропонується доповнити частину 10 статті 9 Закону України «Про споживче кредитування» положенням, згідно якого кредитор має право відмовити споживачеві у наданні пояснень у разі, якщо на момент отримання відповідної вимоги споживача кредитор має підстави не продовжувати або не бажає продовжувати процес укладення договору про споживчий кредит із споживачем. 4. Пропонується доповнити норми пункті 4 частини 3 статті 9 Закону України «Про споживче кредитування» положенням, згідно якого «інформація щодо процентної ставки надається кредитором споживачу у вигляді репрезентативного прикладу».

Список літератури

1. Лауе К. Анализ имплементации Директивы N 2008/48/ЕС «О договорах потребительского кредитования и отмене Директивы Совета ЕС 87/102/ЕЭС» в банковское право Германии. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://lexandbusiness.ru/view-article.php?id=376>.
2. Торубка Л. В. Споживче кредитування в Україні: сучасний стан і напрями розвитку //Л. В. Торубка // Вісник Університету банківської справи НБУ. – 2011. – № 3 (12). – С. 227–230.
3. Директива Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу 2008/48/ЄС від 23 квітня 2008 року «Про кредитні угоди для споживачів та про скасування Директиви Ради 87/102ЄС». – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_b19.
4. Про споживче кредитування: Закон України від 15.11.2016 р. № 1734-VIII// Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017. – № 1. – Ст. 2.
5. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-XII. в редакції Закону № 3161-IV від 01.12.2005, Відомості Верховної Ради (ВВР), 2006. – № 7. – Ст. 84.
6. Про споживче кредитування: Проект Закону України від 23.03.2015 р. № 2455. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54521.
7. Про впорядкування діяльності кредитних посередників у сфері споживчого кредитування на ринку банківських послуг: Постанова Правління Національного банку України від 08.06.2017 р. № 50 // Офіційний вісник України. – 2017. – № 52. – стор. 24, стаття 1596, код акту 86400/2017.
8. EGBGB Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche Bundesrech – Art. 247a. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.jurion.de/gesetze/egbg/247a/>.
9. Consumer protection act, 2002 Ontario – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ontario.ca/laws/regulation/r07168>.
10. Вітка Ю. В. Правове регулювання споживчого кредиту: стан та перспективи / Фінанси України. – № 10. – 2013. – С. 75-86.
11. Code de la consommation – Article L311-8. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do?cidTexte=LEGITEXT000006069565&idArticle=LEGIARTI000006292393&dateTexte=&categorieLien=cid>.

Стаття надійшла 01.09.2017 р.

А. Ю. Бабаскин, канд. юрид. наук, старший научный сотрудник
отдела проблем гражданского, трудового и предпринимательского права
Институт государства и права им. В. М. Корецкого НАН Украины
ул. Трехсвятительская, 4, Киев, 01601, Украина

ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ПРЕДОСТАВЛЕНИЯ ПРЕД-ДОГОВОРНОЙ ИНФОРМАЦИИ ПОТРЕБИТЕЛЮ ПО ЗАКОНУ УКРАИНЫ «О ПОТРЕБИТЕЛЬСКОМ КРЕДИТОВАНИИ»

Резюме

В статье автором рассмотрены проблемы правового регулирования обязанности кредитодателя о предоставлении потребителю по договору о потребительском кредите пред-договорной информации. Указанные проблемы рассмотрены автором с помощью сравнительного исследования норм Закона Украины «О потребительском кредитовании» и Директивы Европейского парламента и Совета Европейского Союза 2008/48 / ЕС от 23 апреля 2008 года «О кредитных соглашения для потребителей и об отмене Директивы Совета 87 / 102ЕС», поскольку нормы последней были имплементированы национальным законодателем в вышеуказанный закон Украины. На основании проведенного исследования автором были сформулированы предложения по совершенствованию отечественного законодательства.

Ключевые слова: потребительский кредит, договор о потребительском кредите, кредитор, потребитель, пред-договорная информация.

A. Yu. Babakskin, Candidate of Juridical Sciences, Senior Research Fellow
the Department of Civil, Labor and Enterprise Law
the Institute of State and Law of V. M. Koretsky
National Academy of Sciences of Ukraine
Trehsvyatitelskaya St., 4, Kyiv, 01601, Ukraine

**PROBLEMS OF LEGAL REGULATION OF PROVISION OF
PRE-CONTRACTUAL INFORMATION TO THE CONSUMER UNDER
THE LAW OF UKRAINE «ON CONSUMER LENDING»**

Summary

The author considers the problems of legal regulation of the obligation of the lender to provide the consumer with a contract on consumer credit of pre – contractual information. These problems were considered by the author with the help of a comparative study of the norms of the Law of Ukraine «On Consumer Lending» and the Directive of the European Parliament and Council of the European Union 2008/48 / EC dated April 23, 2008 «On Consumer Credit Agreements and the Abolition of the Council Directive 87 / 102EC» As the norms of the latter were implemented by the national legislator in the aforementioned law of Ukraine. On the basis of the research carried out, the author formulated proposals for the improvement of domestic legislation.

Key words: consumer credit, consumer credit agreement, creditor, consumer, pre-contractual information.